

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURE. FAMILY LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-7>

FAMILY FOUNDATION UNDER POLISH LAW AGAINST THE BACKGROUND OF COMPARATIVE LAW

FUNDACJA RODZINNA WEDŁUG PRAWA POLSKIEGO NA TLE PRAWNOPORÓWNAWCZYM

Widerski P. Widerski P.

*PhD in Law, Research Associate in Department of Civil Law
The John Paul II Catholic University of Lublin
Lublin, Poland*

*doktor nauk prawnych,
asystent w Katedrze Prawa Cywilnego
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Lublin, Polska*

W dniu 22 maja 2023 r. weszła w życie długo oczekiwana przez środowisko polskich firm rodzinnych ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o fundacjach rodzinnych [1]. Fundacja rodzinna stanowi *novum* w polskim porządku prawnym, ale podobne instytucje prawne istnieją już od dawna w innych państwach, tak z systemu prawa anglosaskiego (np. USA, Wielka Brytania), jak i kontynentalnego (Austria, Dania, Holandia, Lichtenstein, Malta, Niemcy, Szwajcaria czy Szwecja). Wprowadzenie do prawa polskiego fundacji rodzinnej wpisuje się w szerszą optykę problematyki sukcesji biznesu, a mówiąc ściślej z punktu widzenia prawniczego – sukcesji działalności gospodarczej. W polskim porządku prawnym brakowało instrumentów dedykowanych przeprowadzeniu sukcesji pokoleniowej w tym obszarze, stąd też były w praktyce wykorzystywane inne instytucje, jak np. przekształcenie w spółkę kapitałową, wniesienie przedsiębiorstwa jako aportu do spółki handlowej, pełnomocnictwo niegasnące na skutek śmierci mocodawcy czy zapis windykacyjny. Nie są to jednak instytucje koncepcyjnie pomyślane do tego, żeby przeprowadzić sukcesję biznesu po śmierci jego nestora. Popularnym instrumentem są także tzw. konstytucje rodzinne, przy czym nie są one uregulowane w aktach normatywnych, a są dziełem praktyki. Sytuacja zmieniła się w 2018 r., kiedy wprowadzono instytucję zarządu sukcesyjnego na mocy ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw [2]. Podstawowym celem zarządu sukcesyjnego jest zapewnienie przedsiębiorcom będącym osobami fizycznymi warunków do

zachowania ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa po ich śmierci [3, s. 8]. Niedawno zaś odcinek prawa polskiego regulujący sukcesję działalności gospodarczej został uzupełniony o fundację rodzinną, mającą służyć akumulacji kapitału i zachowaniu jego integralności na wiele pokoleń [4, s. 5–6]. Wychodzi to naprzeciw istotnemu problemowi społeczno-gospodarczemu, jakim jest tzw. emigracja kapitału za granicę, wynikająca z tego, że po przemianach ustroju w Polsce przedsiębiorcy, którzy założyli i rozwinęli swoje przedsiębiorstwa, obecnie z powodu wieku i stanu zdrowia wycofują się z aktywności w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.

Według art. 2 ust. 1 zd. 1 FRU fundacja rodzinna jest osobą prawną utworzoną w celu gromadzenia mienia, zarządzania nim w interesie beneficjentów oraz spełniania świadczeń na rzecz beneficjentów. Fundacja rodzinna wyposażona została tym samym w osobowość prawną, co jest zgodne z rozwiązaniami spotykanymi w niektórych państwach, w których przewidziana jest ta instytucja prawa (np. Austria, Holandia, Lichtenstein). Jeżeli chodzi o nazwę „fundacja rodzinna”, to ustawodawca polski wziął przede wszystkim pod uwagę argumenty historyczne i prawnoporównawcze, które przemawiają za tą nazwą [4, s. 6–7]. Istota nowej instytucji prawnej opiera się na wydzieleniu majątku przez założyciela, który ma służyć realizacji wyznaczonych przez niego celów. Odpowiada to osobowości prawnej typu fundacyjnego (zakładowego). Pomimo tego, że obecnie w prawie polskim fundacje kojarzone są z realizacją celów dobroczynnych, to ustawodawca polski nawiązał do tradycji prawa rzymskiego, w którym fundacje mogły służyć realizacji nie tylko celów dobroczynnych, lecz także prywatnych. Poza tym w obcych systemach prawnych analogiczne instytucje noszą najczęściej nazwę „fundacja rodzinna” (*Familienstiftung*, np. Lichtenstein, Niemcy, Szwajcaria) czy też „fundacja prywatna” (*Privatstiftung*, np. Austria). Należy jednak dodać, że wprowadzenie tej nazwy spotkało się z głosami krytyki ze strony doktryny [5].

Stosownie do art. 2 ust. 1 zd. 2 FRU fundator określa w statucie szczegółowy cel fundacji rodzinnej. Ustawodawca polski, idąc za wzorem rozwiązań innych państw (np. Austria, Lichtenstein, Szwecja), pozostawił duży zakres autonomii fundatorowi w zakresie kształtowania celów fundacji rodzinnej. Beneficjentami fundacji rodzinnej mogą być zarówno osoby fizycznej, w tym fundator, jak i organizacje pozarządowe (art. 30 FRU), dlatego za jej pomocą mogą być realizowane cele prywatne i publiczne. Polska fundacja rodzinna może w ograniczonym zakresie wykonywać działalność gospodarczą (art. 5 FRU). Na ogół jednak w obcych porządkach prawnych fundacje rodzinne mają zakaz prowadzenia działalności gospodarczej (np. Austria, Malta), od czego jednak istnieją wyjątki (np. Holandia).

Powstanie fundacji rodzinnej w prawie polskim ukształtowane zostało według systemu normatywnego. Według art. 21 FRU do powstania fundacji rodzinnej jest wymagane: złożenie oświadczenia o ustanowieniu fundacji rodzinnej w akcie założycielskim albo w testamencie; ustalenie statutu; sporządzenie spisu mienia; ustanowienie organów fundacji rodzinnej wymaganych przez ustawę lub statut; wniesienie funduszu założycielskiego przed wpisaniem do rejestru fundacji rodzinnych w przypadku ustanowienia fundacji rodzinnej w akcie założycielskim albo wniesienie funduszu założycielskiego w terminie dwóch lat od dnia wpisania fundacji rodzinnej do rejestru fundacji rodzinnych w przypadku ustanowienia fundacji rodzinnej w testamencie; wpisanie do rejestru fundacji rodzinnych. Fundacja rodzinna w prawie polskim może zostać utworzona w akcie założycielskim fundatora, ale także w jego testamencie. Podobne rozwiązanie funkcjonuje np. w prawie szwedzkim. W Polsce fundacja rodzinna nabywa osobowość prawną z chwilą wpisu do rejestru prowadzonego przez Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim (art. 4 ust. 1 i 2 FRU). Wpis do rejestru ma charakter konstytutywny [6].

Majątkiem fundacji rodzinnej jest mienie, a zatem wyłącznie aktywa, a nie pasywa. Fundacja rodzinna musi zostać wyposażona w fundusz założycielski. W prawie polskim, wzorem niektórych innych prawodawstw (np. Austria, Lichtenstein, Szwajcaria) zdecydowano się na wprowadzenie minimalnego poziomu kapitału na pokrycie funduszu założycielskiego. Mienie wnoszone przez fundatora do funduszu założycielskiego musi mieć wartość nie niższą niż 100 000 zł (art. 17 FRU).

Dokonując uogólnienia na poziomie prawno-porównawczym, można stwierdzić, że fundacje rodzinne posiadają na ogół obligatoryjny organ zarządcy, nazywany radą, a także fakultatywny organ kontrolny, nazywany radą protektorów (np. Malta, Austria, Holandia, Lichtenstein). Jeżeli chodzi o strukturę organizacyjną fundacji rodzinnej w polskim porządku prawnym, to ustawodawca nie recypował wzorców zagranicznych, a oparł się na strukturze nawiązującej do rozwiązań typowych dla spółek kapitałowych w polskim prawie spółek handlowych [4, s. 29]. Stąd też organami fundacji rodzinnej według art. 43 FRU są: zarząd, rada nadzorcza i zgromadzenie beneficjentów. Zarząd jest organem zarządzającym, którego głównym zadaniem jest prowadzenie spraw fundacji rodzinnej i jej reprezentowanie (art. 54 ust. 1 FRU). Organem kontrolnym jest zaś rada nadzorcza. Ma ona za zadanie przede wszystkim nadzorowanie zarządu (art. 65 ust. 1 FRU). Rada nadzorcza jest organem co do zasady fakultatywnym, chyba że liczba beneficjentów przekracza dwadzieścia pięć osób, wtedy ustanowienie rady nadzorczej jest obligatoryjne (art. 64 ust. 1 i 2 FRU). W przypadku polskiej fundacji rodzinnej przewidziano organ stanowiący w postaci zgromadzenia beneficjentów, który jest obligatoryjny. Jego zadaniem jest podejmowanie uchwał w konkretnych, ściśle określonych w ustawie bądź statucie sprawach, mających

głównie zagwarantować ciągłość działalności fundacji rodzinnej, przede wszystkim przez uzupełnianie składu poszczególnych organów fundacji rodzinnej [4, s. 36].

Fundacja rodzinna w założeniu ma stanowić wehikuł sukcesji pokoleniowej majątku, w związku z czym powinna być powołana na wiele lat, tak aby funkcjonować przez kilka pokoleń. Niemniej jednak mogą pojawić się okoliczności przemawiające za wcześniejszym zakończeniem działalności fundacji rodzinnej, co przewidział ustawodawca polski. W ustawie zostały wskazane podstawy prawne do rozwiązania fundacji rodzinnej. Podstawowe znaczenie ma w tym zakresie art. 87 FRU, w którym podano przypadki, w których fundacja rodzinna ulega rozwiązaniu. W szczególności art. 87 pkt 1 FRU pozwala na to, żeby sam fundator w statucie wskazał okoliczności powodujące rozwiązanie fundacji rodzinnej [7, s. 119]. Fundacja rodzinna ulega rozwiązaniu z chwilą wykreślenia z rejestru fundacji rodzinnych, co do zasady po przeprowadzeniu jej likwidacji (art. 90 FRU), przy czym w ustawie przewidziano również sytuacje, w których fundacja rodzinna może ulec rozwiązaniu bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego.

Bibliografia:

1. Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o fundacjach rodzinnych, Dz. U. z 2023 r. poz. 326. Dalej: FRU.
2. Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. poz. 170.
3. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej, druk nr 2293, Sejm VIII kadencji. URL: <https://sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2293> (data dostępu: 26.07.2023 r.).
4. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o fundacji rodzinnej, druk nr 2798, Sejm IX kadencji. URL: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2798> (data dostępu: 26.07.2023 r.).
5. Adamus R., *Czy nazwa „fundacja rodzinna” powinna zostać?*, Rzeczpospolita 9.01.2023 r. URL: <https://www.rp.pl/opinie-prawne/art37741001-rafal-adamus-czy-nazwa-fundacja-rodzinna-powinna-zostac> (data dostępu: 26.07.2023 r.).
6. Siuta B., w: red. Tomczykowski P. *Fundacja rodzinna. Aspekty prawne i podatkowe. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2023. Komentarz do artykułu 4 FRU, teza 2.
7. Blajer P. *Fundacja rodzinna. Pytania i odpowiedzi*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2023.